

تحلیل سیاسی هفته (۳۲) اوج‌گیری تنش در روابط ترکیه و فرانسه

نام دفتر: مطالعات سیاسی
شماره مسلسل: ۲۶۰۱۲۱۷۳
تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۱۰/۱۹

روابط سیاسی ترکیه و فرانسه طی روزهای گذشته در نتیجه اقدام پارلمان فرانسه در تصویب طرحی که انکار نسل‌کشی ارمنه توسط دولت عثمانی را جرم قلمداد می‌کند، به شدت تیره و پرتنش شده است. مطابق با مصوبه پارلمان فرانسه، انکار این موضوع مجازاتی تا یک سال زندان و پرداخت جریمه تا ۴۵ هزار یورو را در پی خواهد داشت.

در پی این اقدام، ترکیه سفیر خود را در پاریس به نشانه اعتراض فراخواند. احمد داود اوغلو وزیر امور خارجه این کشور نیز طی اظهاراتی تصویب این قانون را اهانتی آشکار به ملت ترکیه دانست و آن را محکوم کرد. همزمان رجب طیب اردوغان نخست‌وزیر ترکیه در نامه‌ای به دولت فرانسه در مورد تبعات مصوبه اخیر مجلس این کشور هشدار داد. اردوغان همچنین با اشاره به سابقه نسل‌کشی فرانسه در الجزایر، صلاحیت پاریس برای قضاوت در مورد این‌گونه مسائل را زیر سؤال برد. اما در مهمترین واکنش به اقدام پارلمان فرانسه، نخست‌وزیر ترکیه از متوقف شدن همه همکاری‌های نظامی میان دو کشور خبر داد و اعلام کرد که کشورش همه دیدارهای سیاسی و همکاری‌های نظامی با فرانسه را متوقف می‌کند. البته پس از گذشت نزدیک به دو هفته از این اتفاق، ترکیه اعلام کرد که به‌زودی سفیر خود را به پاریس باز خواهد گرداند، همزمان سنای فرانسه اعلام کرد که بررسی مصوبه پارلمان این کشور در مورد موضوع نسل‌کشی ارمنه را تا پایان ماه ژانویه به انجام می‌رساند و در مورد آن تصمیم‌گیری خواهد کرد.

لازم به ذکر است که موضوع کشتار ارمنه توسط دولت عثمانی در سال ۱۹۱۵ یکی از مهمترین چالش‌های فراروی سیاست خارجی ترکیه در دهه‌های گذشته بوده است. جمهوری ارمنستان بر آن باور است که کشتار ارمنه در جریان جنگ جهانی اول نسل‌کشی بوده است. این موضوع مورد تأیید برخی دولت‌ها قرار گرفته است. بیش از بیست‌وپنج کشور و نهاد بین‌المللی از جمله پارلمان اروپا، آنچه را که از آن به‌عنوان نسل‌کشی ارمنه یاد می‌شود، به رسمیت شناخته‌اند. کشورهایی چون آلمان و انگلیس از آن به‌عنوان کشتار نام می‌برند. با این حال دولت ترکیه به شدت با نسل‌کشی خواندن این واقعه مخالف است. اگرچه ترک‌ها قبول دارند که تبعید ارمنه به سوریه، در سال ۱۹۱۵ سبب کشته شدن چند صد هزار نفر شد، اما با این استدلال که ارائه ارقامی چون ۱/۵ میلیون کشته بسیار اغراق‌آمیز است، هرگونه اتهام به نسل‌کشی را مردود می‌دانند. به همین منوال، جمهوری ترکیه به‌عنوان وارث امپراطوری عثمانی، این موضوع که امپراطوری یاد شده به‌طور ارادی و از روی تصمیم قبلی فرمان قتل عام ارمنه را صادر کرده باشد، رد می‌کند.

به هر حال موضوع نسل‌کشی بودن یا نبودن وقایع سال ۱۹۱۵ موضوع مناقشه‌برانگیزی است که روابط ترکیه را با برخی دولت‌های غربی تحت تأثیر قرار داده است. در این میان دولت فرانسه به‌ویژه در یک دهه اخیر به مهمترین دولت اروپایی هوادار ادعای «نسل‌کشی» تبدیل شده است. پاریس در سال ۲۰۰۱ وقایع سال ۱۹۱۵ را رسماً نسل‌کشی نامید. سابقه طرح مجازات انکار نسل‌کشی به سال‌ها پس از آن بازمی‌گردد. اولین اقدامات در این زمینه در سال ۲۰۰۶ صورت گرفت که به سرانجام نرسید. سال گذشته نیز لایحه مجازات انکار نسل‌کشی در پارلمان رد شده بود. نهایتاً این لایحه در

آخرین روزهای سال ۲۰۱۱ در پارلمان به تصویب رسید. به‌طور کلی موضعگیری فرانسه در قبال این موضوع همواره یکی از اختلافات مهم در روابط سیاسی آنکارا و پاریس بوده است. در مورد اینکه چرا فرانسه اصرار دارد وقایع سال ۱۹۱۵ را نسل‌کشی بخواند دلایل مختلفی مطرح است.

۱. اولین دلیل به حضور لابی قوی ارامنه در فرانسه مربوط می‌شود. لابی ارامنه با استفاده از نفوذ خود در نهادهای حاکمیتی فرانسه از جمله پارلمان این کشور توانسته است تا مواضع دولت این کشور را درخصوص وقایع سال ۱۹۱۵ تا حدود زیادی با مواضع دولت ارمنستان همسو سازد.

۲. به‌نظر برخی کارشناسان در پیش بودن انتخابات ریاست‌جمهوری در فرانسه محرک دولت سارکوزی و هواداران او در پارلمان برای تصویب قانون اخیر بوده است. از نظر آنان این اقدام حرکتی تبلیغاتی ازسوی سارکوزی برای جلب آرای بیشتر در انتخابات ریاست‌جمهوری آینده است. لازم به‌ذکر است که حدود ۶۰۰ هزار ارمنی در فرانسه زندگی می‌کنند که از نظر اقتصادی از شرایط و نفوذ مناسبی برخوردار هستند و جلب آرای آنان از طریق تصویب چنین لوایحی می‌تواند در انتخابات آتی برای سارکوزی بسیار مؤثر باشد.

۳. فرانسه مخالف سرسخت الحاق ترکیه به اتحادیه اروپاست. به‌ویژه شخص سارکوزی مخالفت مستمری با این موضوع دارد. درحالی که برخی تحولات در سیاست و شرایط داخلی ترکیه ازجمله اصلاح قانون اساسی و افزایش رشد اقتصادی، کارشناسان را نسبت به برآورده شدن شروط الحاق به اتحادیه اروپا توسط ترکیه خوشبین ساخته بود، بعید به‌نظر نمی‌رسد که دولتمردان فرانسه با دامن زدن به مباحثی که به تشدید تنش در روابط ترکیه با همسایگان خود ازجمله ارمنستان (به‌عنوان یکی دیگر از پیش‌شرط‌های الحاق) منجر می‌شود درصدد مانع‌تراشی بیشتر بر سر راه عضویت آنکارا در این اتحادیه برآمده باشند. گرفتار کردن ترکیه به مباحثی چون نسل‌کشی و تشدید اختلافات میان این کشور با همسایه قفقازی خود بر سر این موضوع تداوم ناکامی ترکیه در برآورده کردن شرط بهبود روابط سیاسی خود با همسایگان را در پی خواهد داشت و این مسئله چشم‌انداز پیوستن آنکارا به اتحادیه اروپا را بیش از گذشته تیره خواهد ساخت.

اما درخصوص تبعات مصوبه پارلمان فرانسه و مجادلات ناشی از آن، قابل تأیید است که این اتفاق در سطح روابط دوجانبه دو کشور و نیز در سطح منطقه‌ای به‌طور بالقوه می‌تواند پیامدهای مهمی به‌شرح ذیل به همراه داشته باشد:

۱. پیامد فوری اقدام فرانسه تحت تأثیر قرار دادن روابط سیاسی دو کشور بوده است. مقامات ترکیه بلافاصله پس از تصویب این قانون، واکنش‌های قابل توجهی نظیر فراخوانی سفیر خود را به نمایش گذاشته‌اند که در عرف دیپلماتیک نشانه‌ای از بروز سردی در روابط سیاسی دوجانبه است. همچنین، لحن تند مقامات ترکیه ازجمله رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر در قبال سیاست‌های دوگانه فرانسه و سابقه سیاه این کشور در الجزایر از دیگر شاخص‌های تأییدکننده تنش‌آلود شدن روابط سیاسی ترکیه و فرانسه است که تأثیر منفی خود را بر سطح همکاری‌های دوطرفه بر جای می‌گذارد.

۲. مصوبه اخیر پارلمان فرانسه در مورد نسل‌کشی ارامنه توسط حکومت عثمانی علاوه بر روابط سیاسی می‌تواند روابط اقتصادی ترکیه و فرانسه را نیز تحت تأثیر قرار دهد. این امر می‌تواند به توقف هرچند مقطعی روند رو به رشد همکاری‌های اقتصادی و مبادلات تجاری دو کشور منجر شود. با توجه به اینکه ترک‌ها نسبت به اتهام نسل‌کشی حساسیت زیادی دارند و این موضوع را اقدامی برای تضعیف ملت ترک می‌دانند، می‌توان پیش‌بینی کرد که گرایش منفی آنها نسبت به تعاملات اقتصادی با فرانسه شدت یابد. درحال حاضر موضوع تحریم کالاها و محصولات فرانسوی در داخل ترکیه به‌طور جدی مطرح شده است. برخی سازمان‌های غیرحکومتی و اتحادیه‌های تجاری نظیر انجمن

مصرف‌کنندگان ترکیه، کنفدراسیون تجار و صنعتگران و کنفدراسیون اتحادیه‌های کارگری عمومی ترکیه از شهروندان این کشور خواسته‌اند تا خرید محصولات فرانسوی را تحریم کنند. اهمیت این مسئله با توجه به ارزش بازار ترکیه برای پاریس بهتر درک می‌شود. براساس آمار وزارت اقتصاد ترکیه، واردات محصولات فرانسوی هرساله رشد داشته و به رقم هشت میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ رسیده است. در سال گذشته تنها پنج کشور بیش از فرانسه به ترکیه صادرات داشته‌اند. در چنین وضعیتی تحریم کالاهای فرانسوی می‌تواند ضربه مهمی به اقتصاد بحران‌زده فرانسه باشد. به‌طور همزمان کاهش رغبت دولت برای توسعه همکاری‌های اقتصادی با فرانسه و عقد قراردادهای جدید نیز می‌تواند روابط تجاری و اقتصادی دو کشور را تحت تأثیر قرار دهد.

۳. در سطح منطقه‌ای، افزایش مناظرات و مجادلات درخصوص موضوع نسل‌کشی به‌عنوان یکی از پیامدهای اجتناب‌ناپذیر اقدام پارلمان فرانسه، بار دیگر رویارویی دیپلماتیک ترکیه و ارمنستان بر سر این موضوع را به تصویر کشید. استقبال مقامات ارمنستان از اقدام فرانسه درست در زمانی به انجام رسید که این اقدام ازسوی مقامات ترک شدیداً محکوم شد. در سال‌های گذشته، ترکیه در راستای پیگیری سیاست بهبود روابط با همسایگان و به‌طور خاص با ارمنستان تلاش‌هایی کرده بود و مقامات ارمنی نیز کم و بیش مایل بودند تا به‌منظور بهبود فضای ژئوپلیتیکی خود روابط با آنکارا را احیا کنند. ازاین‌رو هر دو طرف درصدد برآمدند تا به موضوع نسل‌کشی دامن نزنند و کمتر از آن سخن بگویند تا روند بهبود روابط دوجانبه سریع‌تر طی شود. با این‌حال مطرح شدن مجدد این موضوع به‌واسطه اقدام پارلمان فرانسه و موضعگیری‌های متفاوت دولت‌های ترکیه و ارمنستان در قبال آن بار دیگر موجب دامن زدن به موضوع نسل‌کشی شد. این مسئله می‌تواند مناقشات دیپلماتیک آنکارا و ایروان در مورد وقایع سال ۱۹۱۵ را بار دیگر احیا کند و از این طریق روند بهبود روابط آنها را متوقف یا کند سازد.

۴. اوج‌گیری تنش در روابط فرانسه و ترکیه همچنین می‌تواند به توقف یا تضعیف هماهنگی‌ها و همکاری‌های دو کشور برای مداخله در مسائل داخلی سوریه منجر شود. از چند ماه پیش و با تشدید بحران سیاسی در سوریه، ترکیه و فرانسه به محورهای اصلی پیشبرد سیاست‌های مداخله‌جویانه غرب در این کشور تبدیل شدند. هدف از این تلاش‌ها فراهم کردن زمینه سقوط نظام سیاسی حاکم در سوریه بود. آنکارا و پاریس در ماه‌های گذشته به‌منظور تحقق این هدف تماس‌ها و همکاری‌های نزدیکی با یکدیگر برقرار کردند. در چنین وضعیتی به‌نظر می‌رسد تنش ایجاد شده در روابط دو کشور بر سر موضوع مصوبه پارلمان فرانسه می‌تواند بر تداوم همکاری‌ها و رایزنی‌های آنها در سوریه تأثیر منفی بر جای گذارد.

۵. نهایتاً، تیرگی روابط آنکارا و پاریس فرآیند عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا را دشوارتر خواهد ساخت. مخالفت کشورهای اروپایی چون فرانسه از دلایل اصلی تطویل فرآیند عضویت ترکیه در این اتحادیه بوده است. به هر میزان که روابط سیاسی دو کشور سردتر و پرچالش‌تر باشد، می‌توان انتظار داشت که مقاومت و مخالفت فرانسوی‌ها در برابر موضوع الحاق ترکیه افزایش یابد. از این‌رو طبیعی است که تنش ایجاد شده در روابط دو کشور بر سر مصوبه پارلمان فرانسه رویارویی آنها در سایر حوزه‌ها ازجمله بحث عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا را افزایش دهد و چشم‌انداز این عضویت را تیره‌تر سازد.